

KOP!

~~HEMMELIG~~
iht sikkerhetsloven § 11 og 12, jf. offentleglova § 13

AVGRADER T/FAN
Dato: 27/11-09 Sign: *B*
(ref. samt til Musaker-Fost)

Eksemplar nr. 1 av 2

EOS-UTVALGETS UNDERSØKELSE AV FORSVARETS SIKKERHETSTJENESTE (FOST)

UNDERSØKELSE AV TO SAKER BEHANDLET AV OPERATIV
SIKKERHETSAVDELING SAMT ENKELTE GENERELLE SPØRSMÅL
KNYTTET TIL VIRKSOMHETEN I
INFORMASJONSSIKKERHETSAVDELINGEN

17. JUNI 2009

~~HEMMELIG~~
iht sikkerhetsloven § 11 og 12, jf. offentleglova § 13

INNHALDSFORTEGNELSE

1. Sakens bakgrunn.....	3
2. EOS-utvalgets kontroll med FOST.....	3
3. Oversikt over det rettslige rammeverket for FOSTs virksomhet	4
4. FOSTs undersøkelser vedrørende (.....)	5
4.1 Saksforholdet.....	5
4.1.1 Oppdraget og de kontaktene som ble tatt.....	5
4.1.2 Nærmere om kontakten med I..... – gjennomføring av operasjonen i.....	6
4.1.3 Nærmere om.....	7
4.1.4 Nærmere om databeslaget.....	7
4.2 Utvalgets vurdering. Det rettslige grunnlaget for FOSTs undersøkelser i saken.....	8
4.2.1 Innledning.....	8
4.2.2 Hvorvidt FOST hadde hjemmel til å iverksette undersøkelser i henhold til forskrift om sikkerhetsadministrasjon.....	9
4.2.3 Samarbeid med.....	11
4.2.4 Databeslag.....	13
5. FOSTs undersøkelser av den private sikkerhetsbransjen.....	13
5.1 Saksforholdet.....	13
5.2 Utvalgets vurdering. Det rettslige grunnlaget for FOSTs undersøkelser i saken.....	14
5.2.1 Hvorvidt FOST hadde hjemmel til å iverksette undersøkelser i henhold til forskrift om sikkerhetsadministrasjon.....	14
5.2.2 Bruk av kilder.....	15
6. FOSTs aktiviteter innen Computer Network Defense.....	16
6.1 Saksforholdet.....	16
6.2 Utvalgets vurdering. Det rettslige grunnlaget for FOSTs aktiviteter innen Computer Network Defense.....	16
7. Sammenfatning av utvalgets undersøkelser og kritikk. Tilrådinger.....	17

Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA) skiftet ved Forsvarsdepartementets beslutning 20. oktober 2008 navn til Forsvarets sikkerhetstjeneste (FOST), med virkning fra 1. januar 2009. De sakene denne rapporten omhandler, gjelder tiden forut for navneskiftet. I rapporten benyttes likevel for enkelthets skyld betegnelsen FOST også i beskrivelser og vurderinger av saksforhold forut for 2009.

1. Sakens bakgrunn

Nasjonalt sikkerhetsmyndighet (NSM) reiste i brev til Forsvarsdepartementet 3. januar 2008 spørsmål om Forsvarets sikkerhetstjenestes (FOSTs) metodebruk innenfor tjenestens militære kontraetterretning/sikkerhetsetterretning. I brevet ble det uttrykt en bekymring over FOSTs arbeidsmetoder i tre tilfeller; FOSTs undersøkelser rettet mot () undersøkelser av den private sikkerhetsbransjen, samt virksomheten innenfor Computer Network Defense (CND).

Utvalget ble orientert om saken i møte i NSM 29. februar 2008. I etterkant av møtet fikk utvalget oversendt direktoratets brev til Forsvarsdepartementet 3. januar 2008. Utvalget ble videre orientert om at departementet i brev til NSM 26. februar 2008 opplyste å ha bedt forsvarssjefen om en redegjørelse i saken.

I brev til Forsvarsdepartementet 11. mars 2008 stilte utvalget spørsmål om det var iverksatt undersøkelser i saken, og hvordan de i tilfelle var organisert. Utvalget skrev at de forholdene som ble beskrevet av NSM var alvorlige og at dette tilsa at det burde iverksettes en undersøkelse som sikret tillit til uavhengighet og objektivitet, slik at det ikke kunne reises spørsmål i ettertid om habilitet og i siste omgang bevissikring. I brev til utvalget 17. mars 2008 skrev departementet at det ikke pågikk noen organisert undersøkelse av FOST, men at departementet hadde bedt forsvarssjefen om en skriftlig redegjørelse for saken som grunnlag for å kunne vurdere om det var behov for undersøkelser.

På bakgrunn av de alvorlige forholdene som var beskrevet, og departementets opplysning om at det ikke pågikk organiserte undersøkelser, besluttet utvalget å iverksette egne undersøkelser. Departementet ble orientert om dette i brev fra utvalget 14. april 2008. 15. april 2008 oversendte Forsvarsdepartementet forsvarssjefens redegjørelse for saken 31. mars 2008.

Utvalgets undersøkelser har bestått i gjennomgang av dokumenter og elektronisk lagret materiale, herunder bl a video- og audioopptak, bilder, utskrift av meldinger fra et nettsamfunn og word-dokumenter. Videre har utvalget gjennomgått politidokumenter og dokumenter i en klarerings sak, samt gjennomført samtaler med ansatte i FOST og med øvrige personer som har kjennskap til sakene. Det er også stilt skriftlige spørsmål til FOST i brev 23. oktober 2008. FOST har besvart utvalgets spørsmål i brev 20. januar 2009.

De vesentligste deler av den korrespondansen som har vært i saken, følger som vedlegg til rapporten.

2. EOS-utvalgets kontroll med FOST

Utvalget har innledningsvis funnet grunn til å knytte noen kommentarer til forsvarssjefens uttalelser i brevet til Forsvarsdepartementet 31. mars 2008 om utvalgets kontroll med FOSTs virksomhet. Forsvarssjefen skriver at FOSTs virksomhet innen militær kontraetterretning (sikkerhetsetterretning) gjennomgås jevnlig av EOS-utvalget. Det uttales at EOS-utvalget har tilgang til alle arkiver, herunder arkivet hvor FOST oppbevarer dokumenter/rapporter for militær kontraetterretning, og at utvalget derfor har "kunnskap om alle saker som er behandlet ved FSA inklusiv de som er nevnt av NSM". Videre skriver forsvarssjefen at EOS-utvalget har blitt informert om saken vedrørende () forbindelse med () i november 2007.

I henhold til kontrolloven § 4 har udvalget vid innsynsrett i forvaltningens arkiver og registre. Bestemmelsen er avgjørende for at udvalget skal kunne utføre kontroloppgaven. Virksomheten i _____, som er underlagt Operativ sikkerhetsavdeling i FOST, omfattes av utvalgets kontrolloppgave slik denne er definert i kontrolloven § 1. Den raske utviklingen og veksten i det tidligere FSA og nå FOSTs virksomhet, har medført økt kontrollbehov og økt kontrollaktivitet fra utvalgets side. Utvalget har på bakgrunn av denne utviklingen fremmet forslag overfor Stortinget om endring i kontrollinstruksen § 11 slik at FOST innlemmes som et av hovedobjektene for utvalgets kontroll. En slik instruksendring vil rydde til side eventuell usikkerhet om FOSTs stilling i forhold til utvalgets kontroll.

Det at utvalget kontrollerer virksomheten i FOST regelmessig innebærer imidlertid ikke at utvalget har "kunnskap om alle saker som er behandlet ved FSA". Utvalgets kontroll med tjenestene er etterfølgende og stikkprøvebasert. De konkrete sakene som er behandlet av _____ fikk utvalget først kjennskap til i møte i NSM 29. februar 2008. Utvalget har følgelig ikke blitt informert om sakene av FOST før den tid, og har heller ikke gjennomgått saksdokumentene under inspeksjonen i november 2007, slik forsvarssjefen legger til grunn.

Det vises for øvrig til at FOST, som andre kontrollobjekter, har plikt til av eget tiltak å informere utvalget om saker av relevans for kontrollen. Saken vedrørende _____ var av en slik særlig karakter, og reiste spørsmål i forhold til enkeltindividets rettssikkerhet, som det etter utvalgets syn var spesielt viktig å orientere utvalget om. Dette ble ikke gjort. Utvalget er heller ikke informert om at FOST, etter det som er fremkommet i pressen i senere tid, overvåker sivil trafikk på det militære nettverket.

Utvalget har funnet grunn til å påpeke disse forholdene ved kontrollen, og da særlig tjenestens eget ansvar for å informere utvalget om saker av særlig interesse for kontrolloppgaven, slik at det ikke skal herske tvil om utvalgets rolle og ansvar. Utvalget har også funnet grunn til å bemerke at den regelmessige kontrollen med FOST ikke kan tas til inntekt for at all virksomhet i tjenesten anses som lovlig. Utvalget har som kontrollorgan ingen godkjennende funksjon av virksomheten i tjenestene.

3. Oversikt over det rettslige rammeverket for FOSTs virksomhet

FOST har ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste og operativ sikkerhet i Forsvaret. Tjenesten er inndelt i tre avdelinger, henholdsvis Personellsikkerhetsavdelingen, Informasjonssikkerhetsavdelingen og Operativ sikkerhetsavdeling. Personellsikkerhetsavdelingen klarer alt personell i Forsvaret med unntak av Etterretningstjenestens personell og klareringer for høyeste NATO-grad (CTS). Informasjonssikkerhetsavdelingen har ansvar for bl a dokumentsikkerhet og datasikkerhet, herunder aktiviteter innenfor Computer Network Defense. CND-aktiviteten går i hovedsak ut på å forsvare informasjonssystemene i Forsvaret ved å følge med på datatrafikken som går over nettverket. Operativ sikkerhetsavdeling er gitt et overordnet ansvar for den sikkerhetsmessige beskyttelsen av kritiske funksjoner i Forsvaret knyttet til objekter, personell, materiell og informasjon. To av sakene utvalget har undersøkt er behandlet av Operativ sikkerhetsavdeling. I tillegg har utvalget vurdert tjenestens aktiviteter innenfor Computer Network Defense.

Virksomheten i FOST er regulert i sikkerhetsloven med forskrifter, Instruks for sjefen for Forsvarets sikkerhetsavdeling, Direktiv for sikkerhetstjenesten i Forsvaret, Instruks for

samarbeidet mellom Forsvaret og politiets overvåkingstjeneste til trygging av rikets sikkerhet samt NATO-direktiv (AD 65-3) for militær kontraetterretning.

FOST er i sikkerhetsloven med forskrifter gitt hjemmel til å iverksette undersøkelser innenfor visse rammer, jf. særlig sikkerhetsloven § 5 og forskrift om sikkerhetsadministrasjon om undersøkelse av sikkerhetstruende hendelser, og sikkerhetsloven § 24 om undersøkelser for å avklare uklare forhold om sikkerhetsklarerte personer. I henhold til forskrift om sikkerhetsadministrasjon § 5-1 første ledd punkt 1 skal virksomheten der en sikkerhetstruende hendelse har skjedd, "undersøke omstendighetene ved hendelsen, sikre eventuelle bevis, og gjennomgå relevante rutiner og systemer". Når det gjelder undersøkelser i forhold til sikkerhetsklarerte personer fremgår det av sikkerhetsloven § 24 annet ledd at klareringsmyndigheten skal iverksette nærmere undersøkelser for å avklare forhold som reiser tvil om en sikkerhetsklarert persons sikkerhetsmessige skikkethet, dvs. vedkommendes pålitelighet, lojalitet og sunne dømmekraft i forhold til behandling av skjermingsverdig informasjon. Verken loven eller forskriften omhandler metodebruk, og inneholder således ingen uttrykkelig hjemmel til å foreta inngrep i enkeltindividets private rettsstilling.

I Instruks for sjefen for Forsvarets sikkerhetsavdeling punkt 8 er det nedfelt at tjenesten er utøvende ansvarlig for militær kontraetterretning. I tillegg fremgår det av Direktiv for sikkerhetstjenesten punkt 8.13.4 at Sjef FSA er fagmyndighet og utøvende ansvarlig for militær kontraetterretning på alle nivåer i Forsvaret. Virksomheten innen militær kontraetterretning er nærmere regulert i NATO-direktiv (AD 65-3).

4. FOSTs undersøkelser vedrørende

4.1 Saksforholdet

4.1.1 Oppdraget og de kontaktene som ble tatt

I januar 2006 fikk FOST i oppdrag av Forsvarsdepartementet å undersøke riktigheten av ulike opplysninger departementet hadde mottatt fra Utenriksdepartementet om:

Bakgrunnen var en mistanke om at [redacted] utøvde vold mot ektefellen og barna. Departementet fryktet først og fremst for sikkerheten til ektefelle og parets barn, og ønsket å få [redacted] hjem til Norge på en måte som ikke utsatte ektefellen og barna for risiko, og det ble planlagt at de skulle bringes i sikkerhet mens [redacted] deltok på et [redacted].

Det er ikke klarlagt for utvalget om departementet definerte FOSTs oppgave på mer konkret måte enn det som her er beskrevet. Kontakten i denne fasen gikk direkte mellom departementet og FOST, og ikke gjennom forsvarssjefen eller andre ledelseselementer i Forsvaret. Kontakten mellom departementet og FOST var muntlig.

FOST kontaktet PST for å avklare grensedragningen mellom tjenestene ettersom saken gjaldt en person i betrodd militær stilling med tilgang til graderte militære opplysninger. PST anså at saken lå utenfor deres mandat siden saken var utløst av og primært gjaldt mistanke om straffbare handlinger som det hører under det ordinære politiet å etterforske. PST henviste derfor FOST til Asker og Bærum politidistrikt hvor [redacted] hadde bosted i Norge. På bakgrunn av henvendelsen fra FOST satte politiet i Asker og Bærum i gang etterforskning av voldsmistanken. Det ble besluttet å foreta ransaking av [redacted] bolig i [redacted] mens [redacted] pågikk i Oslo, samtidig som [redacted] ektefelle og barn ble tatt hånd om. Kontakten mellom FOST og Asker og Bærum politidistrikt var hovedsakelig muntlig.

Etter at kontakten med det ordinære politiet var etablert tok FOST kontakt
samarbeidende tjeneste. Bakgrunnen for denne henvendelsen var at FOST ønsket støtte
under den planlagte operasjonen. For å kunne beskytte familien og for å unngå å skade
operasjonen mente FOST det var nødvendig å få verifisert _____ dro ut av
_____ da han skulle på _____ ! FOST var først i kontakt med _____

FOST tok også kontakt med _____
_____ på et tidligere tidspunkt av en _____ kvinne bosatt _____ hadde blitt varslet om
_____ ektefelle. _____ hadde derfor allerede noe informasjon om saken. I _____ som var blitt kjent med
et møte mellom _____ FOST ble det reist spørsmål om _____
Bakgrunnen var at _____ skulle reise _____ og FOST ønsket å få verifisert at _____

4.1.4 Nærmere om databeslaget

Som nevnt ovenfor er det gjennomført databeslag i saken. Ved gjennomgangen av saksdokumentene har det imidlertid vært enkelte uklarheter knyttet til gjennomføringen av dette beslaget som det kan være grunn til å gå nærmere inn på.

FOST har i brev til utvalget 20. januar 2009 opplyst at tjenesten ikke deltok under ransakingen av _____ i 2006, og at FOST anmodet om å få overlevert databeslaget på et senere tidspunkt. Utvalget har imidlertid fått opplyst fra Asker og Bærum politidistrikt at FOST var tilstede under ransakingen av _____ og dette fremgår også av politidokumentene i saken. Utvalget har på bakgrunn av dette lagt til grunn at representanter fra FOST deltok under ransakingen av _____

Under ransakingen av _____ bolig ble det beslaglagt tre harddisker. I beslagsrapporten som ble utarbeidet _____ 2006 er disse ikke omtalt, derimot i en senere beslagsrapport datert _____ 2006. Den sistnevnte beslagsrapporten ble utarbeidet etter at advokat hadde henvendt seg til Asker og Bærum politidistrikt om harddiskene, og etter at FOST på forespørsel fra Asker og Bærum politidistrikt 22. februar 2006 hadde sendt en skriftlig anmodning til politiet om analyse av harddiskene. Etter det opplyste var bakgrunnen for forespørselen at politidistriktet ikke hadde hatt behov for å beslaglegge disse i voldssaken. Før anmodningen ble sendt gjennomførte FOST et møte med Krigsadvokaten _____ 2006 for å vurdere det rettslige grunnlaget for databeslaget.

Det er lite konkret informasjon i saksdokumentene om hvorfor FOST ønsket å få tilgang til harddiskene. I anmodningen til Asker og Bærum politidistrikt heter det at FOST på bakgrunn av "flere påstander og bekreftede opplysninger [har] funnet skjellig grunn til å mistenke at det

på disse harddiskene forefinnes bl.a. MILITÆRT SIKKERHETSGRADERT MATERIALE". Denne mistanken er ikke nærmere begrunnet verken i anmodningen eller i de øvrige dokumentene i saken. I FOSTs operasjonslogg fremgår det at en tjenestemann ved Informasjonssikkerhetsavdelingen på Jørstadmoen har hentet frem pornografiske bilder som var "surfet" av . Det er ikke spesifisert om dette gjaldt lovlig eller ulovlig pornografi.

4.2 Utvalgets vurdering. Det rettslige grunnlaget for FOSTs undersøkelser i saken

4.2.1 Innledning

NSM stilte i brevet til Forsvarsdepartementet 2008 spørsmål om rettsgrunnlaget for FOSTs undersøkelser i saken om . NSM påpekte at direktoratet var klareringsmyndighet i saken fordi ; var klarert for CTS, og at det følgelig var NSM som var rett myndighet til å iverksette undersøkelser for å avklare forhold vedrørende om kunne ha betydning for hans sikkerhetsklarering. NSM reiste også spørsmål om lovligheten av metodene for innhenting av informasjon i saken, og innholdet i innhentet materiale.

Saken reiser spørsmål knyttet til FOSTs mandat og hjemmelsgrunnlag. Utvalgets oppfatning er at FOST har iverksatt tiltak for å innhente informasjon i saken som tjenesten ikke hadde hjemmel til i henhold til sikkerhetsloven § 5 og forskrift om sikkerhetsadministrasjon kapittel 5 om undersøkelse av sikkerhetstruende hendelser. Utvalget har valgt å undersøke lovligheten av de iverksatte tiltakene i saken selv om utvalget mener det ikke tillå FOST å foreta noen undersøkelser overfor . Etter utvalgets syn hjemler sikkerhetsloven § 24 at det kunne iverksettes undersøkelser i saken med hensyn til ; sikkerhetsklarering og autorisasjon, men at disse burde vært gjennomført av NSM som rette klareringsmyndighet. Utvalgets vurdering av tiltakene vil følgelig måtte baseres på forutsetningen om at FOST hadde anledning til å iverksette undersøkelser i saken i henhold til sikkerhetsloven § 5 og forskrift om sikkerhetsadministrasjon kapittel 5. Bakgrunnen for at utvalget også har valgt å undersøke lovligheten av de metodene som FOST benyttet for å innhente informasjon i saken er særlig at NSM i sitt brev til Forsvarsdepartementet har reist spørsmål om dette. Alvorligheten av de forholdene som ble beskrevet av NSM, tilsa at dette spørsmålet burde undersøkes nærmere. Også at Forsvarsdepartementet, som overordnet myndighet, skal ha gitt FOST i oppdrag å undersøke forhold rundt , ga utvalget grunn til å undersøke lovligheten av de iverksatte tiltakene. For sammenhengens skyld er det nødvendig først å kommentere hvorvidt FOST hadde hjemmel til å iverksette undersøkelser i henhold til forskrift om sikkerhetsadministrasjon, og deretter vurdere lovligheten av de tiltakene som ble gjennomført. Til slutt har utvalget også enkelte merknader til tjenestens samarbeid med det ordinære politiet i saken.

Utvalgets gjennomgang av dokumentene i saken har vist at det har vært liten grad av notoritet på de undersøkelsene FOST har gjennomført i tilknytning til . De forklaringene utvalget har innhentet i saken gir også til dels et ulikt bilde av de faktiske forholdene i saken. Dette har vanskeliggjort utvalgets undersøkelser i stor grad. I beskrivelsen ovenfor av de faktiske forholdene i saken, som utvalget har lagt til grunn for sine vurderinger, er det i hovedsak lagt vekt på forhold som fremkommer av saksdokumentene og annet materiale i FOST, men også dokumenter fra etterforskingssaken mot ved Asker og Bærum politidistrikt er benyttet som kilde. I tillegg har utvalget vektlagt de forklaringene som er gitt av henholdsvis forsvarssjefen og FOST i saken.

4.2.2 Hvorvidt FOST hadde hjemmel til å iverksette undersøkelser i henhold til forskrift om sikkerhetsadministrasjon

I brev til utvalget 20. januar 2009 skriver FOST at undersøkelsene i saken vedrørende hjemlet i forskrift om sikkerhetsadministrasjon kapittel 5 og forsvarssjefens instruks. FOST har ikke foretatt en nærmere vurdering av det rettslige grunnlaget utover dette. Det fremgår heller ikke hvilke bestemmelser i forsvarssjefens instruks som FOST mener hjemler virksomheten. I forsvarssjefens redegjørelse er det ikke henvist til hjemmelsgrunnlaget for undersøkelsene utover å vise til at FOST fikk i oppdrag av Forsvarsdepartementet å undersøke "forhold rundt"

Det er ingen skarp grense mellom undersøkelse av sikkerhetstruende hendelser og militær kontraetterretning, bedømt ut fra regelverksdefinisjonene. Etter forskrift om sikkerhetsadministrasjon § 1-2 første ledd nr 2 er sikkerhetstruende hendelse definert som "sikkerhetstruende virksomhet, kompromittering av skjermingsverdig informasjon og grove sikkerhetsbrudd". Sikkerhetstruende virksomhet er videre definert i sikkerhetsloven § 3 første ledd nr 2 som "forberedelse til, forsøk på og gjennomføring av spionasje, sabotasje eller terrorhandlinger, samt medvirkning til slik virksomhet". Militær kontraetterretning er definert nærmere i NATO-direktiv AD 65-3 som "[t]hose activities which are concerned with identifying and counteracting the threat to security posed by intelligence services or organizations or by individuals engaged in espionage, sabotage, or subversion".

Etter dette kan det synes som om enkelte aktiviteter både vil kunne karakteriseres (og hjemles) som undersøkelser av sikkerhetstruende hendelser og som militær kontraetterretning. I S-gruppens rapport 23. januar 2009, hvor spørsmål knyttet til roller og oppgaver for Forsvarets sikkerhetstjeneste er utredet, fremkommer det imidlertid at militær kontraetterretning faller "utenfor den generiske forebyggende sikkerhetstjenestens ansvarsområde, og omfattes ikke av sikkerhetslovens virkeområde". Synspunktet er ikke begrunnet nærmere. Utvalget har ikke funnet grunnlag for å gå nærmere inn på denne problemstillingen utover å påpeke at regelverket her er noe uklart. Etter utvalgets syn er det klart at de undersøkelsene som var rettet mot [redacted] jansett ikke kan anses som militær kontraetterretning, fordi denne virksomheten i fredstid må være knyttet til militært område.

Utvalget går derfor over til å vurdere om undersøkelsene kan hjemles i sikkerhetsloven § 5, jf. forskrift om sikkerhetsadministrasjon kapittel 5 om undersøkelse av sikkerhetstruende hendelser. I henhold til forskriften § 5-1 skal virksomheten hvor en sikkerhetstruende hendelse har skjedd bli å "undersøke omstendighetene ved hendelsen". Grensen mellom virksomhetens generelle ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste, herunder undersøkelse av sikkerhetstruende hendelser, og klareringsmyndighetens ansvar for å iverksette undersøkelse av forhold som reiser tvil om en sikkerhetsklarert persons sikkerhetsmessige skikkethet kan være vanskelig å trekke. Men som et utgangspunkt må det kunne sies at jo mer undersøkelsene retter seg mot forhold rundt en person – og ikke undersøkelse av konkrete hendelser – vil det tilligge klareringsmyndigheten, dvs NSM i denne saken, å gjennomføre undersøkelsene etter sikkerhetsloven § 24.

Bakgrunnen for saken var en mistanke om at [redacted] utøvde vold mot ektefellen og barna. I brev til utvalget 20. januar 2009 skriver FOST at saken ble vurdert som en sikkerhetssak ved at "omgivelsene og andre tjenester reagerte på [redacted]; tilsynelatende unormale livsførsel. Normalt er det Operativ avdeling som først undersøker sikkerhetshendelser. Dersom undersøkelsene viser at det eksempelvis er en personellsikkerhetssak, vil saken bli håndtert videre av Personellsikkerhetsavdelingen [...] Da denne personen er [redacted] og blant annet var betrodd sikkerhetsgradert informasjon anså FSA dette også som en sikkerhetssak for Forsvaret".

I vurderingen av om FOST hadde anledning til å undersøke om det forelå en sikkerhetstruende hendelse er det nødvendig å se hen til hvilke omstendigheter tjenesten hadde kjennskap til da undersøkelsene ble iverksatt. I den forbindelse vil det ha betydning at var en person i betrodde militær stilling med tilgang til høyt gradert militære opplysninger. Terskelen for å anse handlinger utøvd av en slik person som sikkerhetstruende hendelser er følgelig lavere.

Det alvorligste i saken var at det var innkommet opplysninger om at : i utøvde vold mot ektefellen og barna. Dette er i utgangspunktet opplysninger som vil ha betydning i en etterforskingssak, men også i en personellsikkerhetssak, jf sikkerhetsloven § 21 første ledd bokstav b. FOST har også hevdet at det forelå opplysninger om : alkoholbruk og livsførsel, noe som dannet grunnlag for at tjenesten anså saken som en "sikkerhetssak". Det er imidlertid uklart for utvalget hvor omfattende alkoholbruken var, samt hvilke konkrete hendelser som indikerte at hadde en unormal livsførsel.

Etter utvalgets syn kan verken voldsaspektet eller opplysninger om alkoholbruk og livsførsel danne mistanke om at i hadde handlet på en måte som kunne utgjøre en sikkerhetstruende hendelse. Dersom disse forholdene skal kunne begrunne undersøkelser etter forskrift om sikkerhetsadministrasjon kapittel 5 må det i tilfelle også foreligge opplysninger om konkrete hendelser som kan anses å falle inn under begrepet "sikkerhetstruende hendelse". Etter det utvalget kan se forelå det ingen konkrete holdepunkter for verken kompromittering av informasjon, sikkerhetsbrudd, spionasje, sabotasje eller lignende da det ble besluttet at FOST skulle foreta undersøkelser i saken. At var betrodde sikkerhetsgradert informasjon" er for generelt til å begrunne en mistanke om en sikkerhetstruende hendelse. Det forhold at det forelå mistanke om en sikkerhetsrisiko innebar imidlertid at det burde ha vært iverksatt undersøkelser i forbindelse med : klarerings sak.

Etter at FOST iverksatte undersøkelser av saken fremkom det opplysninger om at : hadde behandlet sikkerhetsgradert informasjon på en ugradert datamaskin. At det i ettertid etableres en mistanke om kompromittering av informasjon, kan vanskelig ha betydning i vurderingen av FOSTs hjemmelsgrunnlag for å iverksette undersøkelser. Utvalget vil også påpeke at det i saksdokumentene synes som om FOST ikke har hatt en tilstrekkelig bevisst holdning til hvilke forhold som eventuelt vil være av betydning i en "sikkerhetssak". I anmodningen om analyse av harddiskene som ble beslaglagt under ransakingen fremkommer det bl a at FOST mistenker : or en rekke forhold som neppe er relevant for å undersøke sikkerhetstruende hendelser, herunder transport av elskerinne, promillekjøring, seksuelle forbindelser utenfor ekteskapet etc.

Også innhenting av informasjon i saken, i , synes å falle utenfor det som må kunne sies å være undersøkelse av omstendighetene ved sikkerhetstruende hendelser. FOST har i brev til utvalget 20. januar 2009 uttrykt at tjenesten støttet Asker og Bærum politidistrikt med kontakter i for å sikre at politidistriktet fikk gjennomført operasjonen. Det fremkommer imidlertid ingen informasjon i saken om at politiet hadde behov for slik støtte fra FOST. I henhold til forsvarssjefens instruks punkt 6 skal Sjef FOST "sørge for nødvendig bistand" til politiet i sikkerhetssaker innen Forsvaret, hvor politiet er ansvarlig for etterforskingen. Bestemmelsen kan neppe forstås slik at FOST på eget initiativ, uten å koordinere virksomheten med politiet, oppretter kontakt med i med det formål å sikre at en operasjon i regi av politiet kan bli gjennomført. Utvalget bemerker også at dersom Asker og Bærum politidistrikt hadde behov for den type støtte ville det vært naturlig at politiet selv anmodet om bistand i saken.

På bakgrunn av dette er det uklart for utvalget hvorfor FOST ikke mente saken måtte anses som en personellsikkerhetssak, og dermed overlatt undersøkelsene til NSM som rette klareringsmyndighet. Undersøkelsene synes i stor grad å være rettet mot en sikkerhetsklarert person og en del av den informasjonen som er fremkommet i saken vil også ha betydning for å vurdere personens sikkerhetsmessige skikkethet. Utvalget har derfor funnet grunnlag for å påpeke at FOST ikke hadde hjemmel til å iverksette undersøkelser vedrørende . OSTs håndtering av saken har fått uheldige konsekvenser overfor form av inngripende metodebruk, og må derfor kritiseres.

4.2.3 Samarbeid med t

Utvalget vil deretter gå over til å vurdere FOSTs samarbeid med t i saken. I vurderingen av de undersøkelsene som er gjort er det nødvendig å se hen til FOSTs hjemmelsgrunnlag, herunder hvilke innhentingsmetoder eller tiltak som tjenesten kan iverksette. I den forbindelse vil legalitetsprinsippet, som setter skranker for offentlig myndighetsutøvelse, ha betydning. Det klare utgangspunktet er at FOST uten hjemmel i lov ikke kan foreta inngrep i borgernes private rettsstilling. Ved vurderingen av om FOST kan samarbeide med må det da ses hen til hvilke handlinger som kan anses å ligge innenfor den alminnelige handlefriheten.

Det fremgår av redegjørelsen ovenfor at det er iverksatt enkelte tiltak overfor som har en inngripende karakter, eksempelvis t

Ved at t Disse tiltakene er gjennomført av t har benyttet inngripende metoder overfor vil et avgjørende spørsmål være om denne metodebruken var et resultat av initiativ, oppdrag eller anmodning fra FOST. Hvis dette er tilfelle må det vurderes om metodebruken skal bedømmes som om FOST selv utførte den og om FOST eventuelt har hjemmel til denne type metodebruk. I den forbindelse må det foretas en konkret vurdering ut i fra FOSTs påvirkningsmulighet, i hvis interesse tiltakene ble iverksatt samt behovet for å iverksette tiltakene.

Som det fremgår av redegjørelsen for saksforholdet ovenfor har gjennomgangen av dokumentene vist at FOST tok kontakt med både t av eget tiltak, og at FOST i den forbindelse har anmodet om støtte under operasjonen. FOST har også i brev til utvalget 20. januar 2009 uttrykt at tjenesten ba om støtte fra t for å få bekreftet at t ktisk dro til t som planlagt. Utvalget har følgelig ikke funnet grunnlag for forsvarssjefens uttalelse i brev til Forsvarsdepartementet 31. mars 2008 om at de aktuelle tiltakene ble iverksatt og gjennomført av t på eget initiativ, "uten FSA sin involvering".

FOST har hevdet at tjenesten ikke kan påvirke hvilke tiltak t iverksetter. Etter det opplyste var formålet med operasjonen at FOST ønsket å få bekreftet at t faktisk t. Jt i fra det angitte formålet må det kunne sies at FOST burde ha forstått at de t ville kunne iverksette inngripende tiltak overfor t. FOST har også konkretisert ulike tiltak i anmodningen til de t som den antok var nødvendig, bl a t og t. Det må være rimelig klart at FOST vil ha en viss påvirkningsmulighet overfor t når tiltaket er iverksatt etter en slik anmodning fra FOST. Tjenesten ble også under operasjonen kjent med at t iverksatte tiltak som hadde en inngripende karakter, og hadde da en mulighet til å påvirke videre metodebruk. Dette ble ikke gjort.

På bakgrunn av dette er det klart at de inngripende tiltakene ble iverksatt etter initiativ fra FOST. Ved at FOST ikke har hjemmel til å benytte inngripende metoder er det nødvendig å

UFAN

vurdere om FOSTs initiativ overfor I... må anses som en omgåelse av de begrensningene som følger av FOSTs eget regelverk. I utgangspunktet må en tjeneste anses som ansvarlig for handlinger utøvd av en annen myndighet når disse er direkte foranlediget og iverksatt utelukkende på grunn av en forespørsel fra tjenesten. I dette ligger det at tjenesten ikke kan "sette bort" undersøkelser den selv ikke har hjemmel til å gjennomføre, jf også Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) art 1 som innebærer at staten ikke kan komme utenom ansvaret etter konvensjonen ved å sette andre til å utføre krenkelsene. I den forbindelse vil den andre myndighetens rettsgrunnlag få betydning.

Utvalget har lite informasjon om de hjemmelsgrunnlag for å iverksette tiltakene overfor Forsvarssjefen har anført at hadde anmodet FOST om å " Det foreligger imidlertid ingen opplysninger i saksdokumentene om at hadde en egeninteresse i saken, og utvalget har derfor ikke grunnlag for å uttale seg om dette. I prinsippet må det imidlertid kunne sies at dersom hadde en slik egeninteresse i saken, skal det forholdsvis mye til for å anse at tiltakene som ble iverksatt var en omgåelse av skrankene for FOSTs virksomhet. En forutsetning for dette er at benytter metoder som er innenfor deres rettslige rammeverk.

Uavhengig av dette er det grunn til å påpeke at FOST har anmodet om å iverksette inngripende tiltak overfor en norsk borger som tjenesten selv ikke har hjemmel til å gjennomføre, og at FOST også selv har bidratt til at disse tiltakene ble iverksatt ved å utlevere informasjon om : Før utlevering av informasjon til må det foretas en vurdering av forholdsmessigheten mellom formålet med utleveringen og konsekvensene for den enkelte. Utvalget kan ikke se at formålet med å involvere , nemlig å sikre operasjonen innhente informasjon om , kan sies å stå i forhold til de tiltakene som ble iverksatt overfor . De forholdene ; var mistenkt for kan neppe anses å være av en så alvorlig karakter at dette kan begrunne utlevering av informasjon om : når FOST måtte forstå at utleveringen ville resultere i at ; iverksatte tiltak av en klart inngripende karakter. Det må også kunne sies at formålet kunne ha vært oppnådd med mindre inngripende tiltak, og eventuelle andre fremgangsmåter burde ha vært vurdert av tjenesten. Utvalget kan ikke se at operasjonen var av en slik tidskritisk karakter at det var nødvendig å ha i perioden før operasjonen iverksatt til han ankom Utvalget bemerker også at informasjonsinnhentingen pågikk også en tid etter

Etter det utvalget kan se er FOSTs samarbeid med ikke regulert nærmere i regelverket.

Sett på bakgrunn av at kan ha vide fullmakter til å benytte inngripende metoder, som FOST ikke selv har hjemmel til å benytte, er det lite tilfredsstillende at samarbeidet mellom FOST og ikke er nærmere regulert. Regler for samarbeid med er viktig både for å sikre at samarbeidet ikke går utover rammene i lovgivningen, men også for å unngå at det oppstår uklarheter i forhold til hvilke tjenester i Norge som har ansvar for å samarbeide med innen ulike saksområder. Utvalget mener derfor det er et åpenbart behov for en nærmere utredning og regulering av FOSTs adgang til å samarbeide med

4.2.4 Databeslag

Utvalget har også funnet grunn til å foreta en nærmere vurdering av databeslaget i saken. Det fremstår som noe uklart for utvalget om harddiskene ble tatt ut av i samråd med Asker og Bærum politidistrikt. Dette er særlig begrunnet i at harddiskene ikke er omtalt i den første beslagsrapporten som ble skrevet kort tid etter ransakingen. De formelle kravene i straffeprosessloven om beslag kom først i orden etter at etterspurt harddiskene fra politiet, og etter at det var reist spørsmål om FOST hadde vært på stedet og tatt disse av eget initiativ. I tillegg fremgår det av saksdokumentene at politiet ikke har funnet grunn til å ta beslag i harddiskene i etterforskingssaken. Det kan da reises spørsmål om det i det hele tatt var adgang til å ta beslag i harddiskene, jf straffeprosessloven § 203 som fastsetter at ting som kan antas å ha "betydning som bevis" kan beslaglegges. Bestemmelsen oppstiller en rettssikkerhetsgaranti som setter klare rammer for politiets anvendelse av tvangsmidlet.

Det er lite notoritet i forhold til databeslaget og dette har medført at de faktiske forholdene ikke er fullstendig klarlagt. Utvalget har likevel funnet grunn til å påpeke at personell fra FOST var tilstede under ransakingen av da fikk tilgang til beslaglagt materiale, men at det først var etter at resten allerede etterlyste dette materialet at FOST utformet en formell anmodning om beslag i harddiskene og at Asker og Bærum politidistrikt deretter utformet en beslagsrapport i henhold til straffeprosessloven. Etter det utvalget kan se er det ikke holdepunkter for å si at politiet hadde behov for å beslaglegge harddiskene i forbindelse med etterforskingssaken og det fremstår også som uklart om politiet i det hele tatt hadde databeslaget i sin besittelse før dette ble tilbakelevert fra FOST etter analysen. Utvalget har også merket seg at FOST først i etterkant har innhentet en vurdering fra Krigsadvokaten om det juridiske grunnlaget for databeslaget. Ut i fra sakens karakter burde en slik rettslig vurdering ha vært foretatt før FOST fikk tilgang til og analyserte harddiskene.

5. FOSTs undersøkelser av den private sikkerhetsbransjen

5.1 Saksforholdet

På bakgrunn av en artikkel i Nettavisen om at personer med erfaring fra Forsvaret kunne være tilknyttet et privat sikkerhetsfirma, Omega Group, iverksatte FOST undersøkelser av den private sikkerhetsbransjen for å eventuelt avdekke om aktiviteten kunne utgjøre en sikkerhetsmessig risiko mot Forsvaret. Undersøkelsene ble basert på innhenting av informasjon ved bruk av åpne kilder og samarbeid med PST, Oslo politidistrikt og Forsvarets Militærpolitivdeling (FMPA).

informasjonen ble overlevert på til FOST i et av de siste møtene. Kilden skal ha gitt informasjon om den private sikkerhetsbransjen til FOST av eget tiltak, og noe av den informasjonen kilden ga skal ha vært informasjon om personer uten tilknytning til Forsvaret.

5.2 Utvalgets vurdering. Det rettslige grunnlaget for FOSTs undersøkelser i saken

5.2.1 Hvorvidt FOST hadde hjemmel til å iverksette undersøkelser i henhold til forskrift om sikkerhetsadministrasjon

Forsvarssjefen har i brev til Forsvarsdepartementet 15. april 2008 henvist til forskrift om sikkerhetsadministrasjon kapittel 5 som hjemmel for FOSTs undersøkelser i saken. I henhold til forskriften § 5-1 skal virksomheten hvor en sikkerhetstruende hendelse har skjedd bli å "undersøke omstendighetene ved hendelsen".

Forsvaret har, som den største skjermingsverdige sektoren i Norge, et åpenbart behov for å undersøke forbindelser mellom forsvarspersonell og den private sikkerhetsbransjen. At tidligere forsvarspersonell verver seg til tjeneste i den private sikkerhetsbransjen kan eksempelvis innebære fare for kompromittering av skjermingsverdig informasjon og tap eller utveksling av kompetanse fra Forsvaret til den private sikkerhetsbransjen. Etter utvalgets syn var det derfor riktig av FOST å agere på den aktuelle artikkelen i Nettavisen. Av artikkelen fremgikk det at 26 personer hadde arbeidet for private sikkerhetsselskaper i Irak og at 15 ansatte i [redacted] hadde erfaring fra Forsvaret. Til tross for at opplysningene ikke kan knyttes til konkrete hendelser, tilsa alvorligheten i de påstandene som ble fremsatt at det ble iverksatt enkelte undersøkelser i saken.

De undersøkelsene som ble iverksatt resulterte i at FOST behandlet informasjon om personer som verken har eller har hatt tilknytning til Forsvaret. Ved innhenting av informasjon vil det i en del tilfeller fremkomme informasjon som ikke er å anse som relevant for de forholdene som søkes belyst, såkalt overskuddsinformasjon. I utgangspunktet vil slik innhenting av informasjon ikke nødvendigvis være ulovlig, dersom kriteriene for innhenting er dekkende. Utvalget har likevel funnet grunn til å påpeke at de undersøkelsene som ble iverksatt, herunder kontakten med en kilde: [redacted] har favnet noe vidt sett hen til formålet med undersøkelsene. Bruk av [redacted] er etter utvalgets syn i seg selv grunn til at tjenesten bør være tilbakeholden med å motta informasjon, fordi informasjonen ofte vil omhandle forhold som ikke har betydning for Forsvaret. For FOSTs virksomhet må undersøkelser etter forskrift om sikkerhetsadministrasjon kapittel 5 begrenses til forhold som er relevante for Forsvaret, dvs innhenting av informasjon om personell i Forsvaret og eventuelt virksomhet på militært område. Utover dette må det kunne sies at enkeltindividene i utgangspunktet skal ha et vern mot at informasjon blir samlet inn og behandlet av FOST, og at det følgelig er begrensninger i FOSTs adgang til slik innsamling og bruk av personopplysninger. Det må derfor kunne kreves at tjenesten ved innhenting av informasjon har et bevisst forhold til hvilken informasjon det søkes etter og at denne informasjonen behandles på en tilfredsstillende måte.

Utvalget har forståelse for at en viss kartlegging av sivile forhold kan være nødvendig, særlig når undersøkelsene retter seg mot forhold som både har en sivil og en militære side. Men det vil i denne type tilfelle kunne oppstå gråsoner som det er viktig at tjenesten har et bevisst forhold til. Utvalget har ved gjennomgang av saksdokumentene ikke funnet at FOST har foretatt noen vurderinger av rekkevidden av de undersøkelsene som ble iverksatt, og FOST har heller ikke i brev til utvalget 20. januar 2009 vist forståelse for de problemstillingene som her er reist. At Forsvarets sikkerhetstjeneste ikke har et mer bevisst forhold til hvilken informasjon som innhentes, er uheldig. På bakgrunn av dette forutsetter utvalget at tjenesten ved fremtidige undersøkelser foretar en grundigere vurdering av eget ansvarsområde og hvilke undersøkelser som eventuelt kan iverksettes. Behandling av sensitiv informasjon reiser spørsmål som bør reguleres nærmere og det bør etter utvalgets syn etableres et bedre regime for behandlingen av informasjonen, herunder innsamling, systematisering, gjenfinning, videreformidling, sletting etc.

5.2.2 Bruk av kilder

NSM skriver i brev til Forsvarsdepartementet 3. januar 2008 at direktoratet er gjort kjent med at FOST har benyttet en kilde i saken

I forsvarssjefens brev til Forsvarsdepartementet 31. mars 2008 fremgår det at kilden skal ha fått overlevert opplysninger fra FOST, og at FOST er ukjent med "NSMs antydning om at informasjonen fremkom som et resultat av kopiering av en harddisk i saken".

Utvalget har i brev til FOST 23. oktober 2008 anmodet om at eventuelle dokumenter som kan belyse forhold knyttet til kilden oversendes utvalget. FOST har i brev til utvalget 20. januar 2009 ikke kommentert anmodningen, og tjenesten har heller ikke oversendt dokumenter vedrørende kilden. Utvalget har imidlertid i PST fått tilgang til rapporter etter samtaler med kilden i saken som skal være utarbeidet av FOST. I tillegg har utvalget gjennomgått elektronisk lagret materiale fra FOST, som forstås å være deler av det materialet som er overlevert av kilden. Utvalgets vurdering av FOSTs kildebruk i saken er derfor hovedsakelig basert på rapportene som utvalget har fått tilgang til i PST.

Ved undersøkelse av sikkerhetstruende hendelser må det antas at FOST kan motta informasjon fra kilder, og i tilfelle om FOST kan nærmere om den aktuelle kilden har ansvarliggjøres for dette. Det er imidlertid nødvendig å vurdere

Etter det utvalget kan se foreligger det ingen opplysninger i saksdokumentene om kildens adgang til informasjon. Det er av den grunn vanskelig å si om kilden hadde lovlig eller ulovlig tilgang til informasjonen som ble gitt videre til FOST. for utvalget hva

I saksdokumentene er det ikke nærmere for kildens kontakt med FOST, og uttrykker utelukkende at kilden fikk informasjonen av

I brev til utvalget 20. januar 2009 har FOST uttrykt at det ikke ble foretatt en vurdering av lovligheten av kildens tilgang til informasjonen. Videre har FOST opplyst at tjenesten ikke kjenner bakgrunnen eller motivet for at kilden ga informasjon til FOST. Av saksdokumentene fremkommer det at FOST har gjennomført minst ni samtaler med kilden i perioden fra 17. oktober til 26. november 2006. I

ingen vurderinger i saksdokumentene av kildens kontakt med FOST. Det er for øvrig lovligheten av adgangen til informasjonen som er overlevert, kildens motiv for å gi informasjon eller vurderinger av FOSTs bruk av kilden, herunder opplysninger om bevisstgjøring av kilden for å unngå at vedkommende går utover grensene for hva som er lovlig.

Utvalget går ikke nærmere inn på disse problemstillingene her, fordi de faktiske forholdene i saken ikke er tilstrekkelig klarlagt. Men utvalget har funnet grunn til å påpeke at det kan synes som om kontakten med kilden reiser en rekke spørsmål som burde ha vært vurdert av FOST på forhånd. FOST har heller ikke i ettertid kunnet gi en god redegjørelse for forhold knyttet til kilden, herunder om kilden hadde lovlig tilgang til informasjonen eller kildens motivasjon for å gi opplysninger til FOST. Når FOST over en viss tid har hatt regelmessig kontakt med en kilde bør det kunne forventes at tjenesten nedfeller skriftlige vurderinger vedrørende kildebruken. På denne bakgrunn er det etter utvalgets oppfatning lite tilfredsstillende at FOST ikke har vært i stand til å belyse forhold rundt kilden i ettertid.

6. FOSTs aktiviteter innen Computer Network Defense

6.1 Saksforholdet

NSM stilte i brev til Forsvarsdepartementet 3. januar 2008 spørsmål ved FOSTs kompetanse og hjemmel til å gjennomføre databeslag fra Forsvarets lagringsmedier. På bakgrunn av dette har forsvarssjefen i brev til Forsvarsdepartementet 15. april 2008 gitt en forklaring på Computer Network Defense (CND). Det fremgår her at deteksjon, analyse og bekjemping/insidenthåndtering er de sentrale fasene i CND-operasjoner, og at ulike verktøy og kapasiteter er nødvendig for å kunne gjennomføre operasjoner effektivt. Computer forensic (CF) er betegnelse på analyse av lagringsmedier, tilhørende utstyr som har vært utsatt for cyberangrep som bl a hacking, virus, ormer og botnets. I tillegg kan CF benyttes til å fastslå hvordan spredningsmekanismer og pay-load til ondsinnet kode fungerer og hvordan de utnytter sårbarhetene i Forsvarets datasystemer.

Computer forensic forstås normalt som verktøy og metoder for innsamling, konvertering, analyse og presentasjon av data som viser aktiviteter og informasjon en datamaskin har vært involvert i. CF-verktøy kan også benyttes til analyse av ondsinnet kode og dataangrep samt gjenoppretting av ødelagte lagringsmedier og filer. CF benyttes videre i forbindelse med analyse av indikasjoner på dataangrep uten at lagringsmedier speilkopieres og analyseres.

FOST har orientert utvalget om at tjenesten logger aktiviteter på Forsvarets nett for å avdekke eventuell sikkerhetstruende virksomhet. Etter det utvalget har forstått kan denne aktivitetsloggingen avdekke også straffbare forhold som skal etterforskes av politiet. FOST har opplyst at tjenesten i så tilfelle varsler politiet. Det antas at virksomheten da også må innebære innsamling av innholdsdata, og ikke utelukkende trafikkdata.

6.2 Utvalgets vurdering. Det rettslige grunnlaget for FOSTs aktiviteter innen Computer Network Defense

Utvalget har forstått det slik at FOST benytter Computer forensic som metode for å assistere politiet i etterforskningen og at denne virksomheten innebærer at FOST sørger for at riktig informasjon blir tatt ut på riktig måte fra Forsvarets datasystemer. I brev fra forsvarssjefen er det gitt en beskrivelse av hva Computer forensic kan benyttes til. Det fremgår også at FOST har utstyr og personell til å benytte denne metoden, men det er ikke gitt en nærmere beskrivelse av FOSTs virksomhet innen Computer forensic, herunder hva FOST benytter kapasiteten til. Utvalget har følgelig ikke nærmere kjennskap til virksomheten, og det er uklart for utvalget hvordan kompetansen benyttes i praksis og hvor omfattende virksomheten innen Computer forensic er.

I Direktiv for sikkerhetstjenesten i Forsvaret punkt 7.10 fremgår det at FOST kan iverksette, undersøkelser av militære nettverk i forbindelse med en sikkerhetstruende hendelse og at denne overvåkingen omfatter innsamling og analyse av data fra brannmurer, IDS'er, systemlogger, antivirusprogrammer og andre sensorer. Videre følger det av punkt 7.11 at FOST skal lede oppdrag der kartlegging av omstendighetene rundt sikkerhetstruende hendelser og annet uhjemlet bruk av Forsvarets informasjonssystemer har forekommet.

Virksomheten som er beskrevet ovenfor kan ha en viss inngripende karakter, og det er derfor av vesentlig betydning at denne er regulert klart i regelverket for tjenesten. Bestemmelsene i Direktiv for sikkerhetstjenesten i Forsvaret er forholdsvis upresise i forhold til virksomheten innen Computer Network Defense, og kan i stor grad synes å være knyttet til undersøkelse av konkrete sikkerhetstruende hendelser. Etter det utvalget har forstått overvåker FOST kontinuerlig nettverket. Det fremgår imidlertid ikke klart av bestemmelsene at FOST har hjemmel til dette. Utvalget har også funnet grunn til å bemerke at bestemmelsene gjelder

undersøkelse av "militære nettverk". Under utvalgets inspeksjon i november 2007 av Senter for beskyttelse av kritisk infrastruktur, som er underlagt Informasjonssikkerhetsavdelingen, ble utvalget orientert om at seksjonen fulgte med på datatrafikk som går over informasjonssystemene i Forsvaret, og at dette utelukkende var militær trafikk, og ikke sivil trafikk. På bakgrunn av opplysninger som er fremkommet i pressen i forbindelse med den pågående etterforskningen til Kripos av Forsvarets sikkerhetstjeneste, om at tjenesten også skal ha fulgt med på sivil trafikk på nettverket, kan det reises spørsmål om FOST har gitt utvalget en dekkende beskrivelse av virksomheten ved seksjonen. At trafikken som blir overvåket muligens også omfatter sivil trafikk burde tjenesten ha opplyst utvalget om. Utvalget bemerker at det derfor er uklart hvilken trafikk som faktisk går over det militære nettverket og følgelig overvåkes av FOST, men at det må være helt åpenbart at Direktivet for sikkerhetstjenesten i Forsvaret ikke hjemler overvåking av sivil trafikk.

Etter det opplyste har Generaladvokaten uttrykt at det er et klart militært behov for virksomheten og at CND ligger innenfor FOSTs hjemmelsgrunnlag. Generaladvokaten har varslet at det vil bli gitt en skriftlig vurdering av problemstillingene knyttet til Computer forensic, men etter det utvalget kjenner til foreligger det foreløpig ikke en slik vurdering. Utvalget har ikke merknader til hvorvidt det er et militært behov for den virksomheten som er beskrevet. Utvalget mener imidlertid det kan være hensiktsmessig at det foretas en nærmere vurdering av virksomhetens karakter og hjemmelsgrunnlag. CND-aktiviteter reiser en rekke spørsmål knyttet til enkeltindividets rettssikkerhet og personvern som bør vurderes nærmere. For utvalget er det enkelte uklareheter knyttet til FOSTs virksomhet innen Computer Network Defense, da særlig hva FOST benytter kapasiteten til. Virksomheten reiser en del problemstillinger som det vil være naturlig at Forsvarsdepartementet, som overordnet myndighet, har en aktiv holdning til. Utvalget forutsetter derfor at FOST, i samråd med Forsvarsdepartementet, gjennomgår de problemstillingene som er reist her for å vurdere lovligheten av virksomheten og behovet for en eventuell klarere forankring i regelverket for tjenesten.

7. Sammenfatning av utvalgets undersøkelser og kritikk. Tilrådinger

Utvalgets undersøkelse av sakene har vist at det har vært vanskelig å opplyse enkelte faktiske forhold. Dette er bl a begrunnet i at det er liten grad av notoritet i FOSTs saksbehandling. FOST har også i liten grad bidratt til å opplyse saken selv, og har på konkrete spørsmål fra utvalget ikke gitt fyllestgjørende svar. Manglende opplysning av de faktiske forholdene har medført at utvalget ikke har kunnet foreta en tilfredsstillende kontroll med tjenestens behandling av sakene. For kontrollen er det av stor betydning at tjenestene kan dokumentere virksomheten, herunder at tjenesten har notoritet på vurderinger i forhold til formål, rettsgrunnlag og informasjonsutveksling. Dette er særlig viktig når operasjonen omfatter inngripende metodebruk, og hvor undersøkelsene retter seg mot enkeltpersoner. Utvalget har merket seg at det i disse sakene ikke synes å ha vært foretatt en nærmere vurdering av rettsgrunnlaget for virksomheten, og tjenesten har heller ikke i ettertid problematisert verken legaliteten av arbeidet eller hensynet til enkeltindividets rettssikkerhet. Dette er spørsmål som tjenesten burde ha vurdert nærmere.

Gjennomgangen av sakene viser at det ikke er tilstrekkelig klarhet omkring FOSTs mandat og rolle som sikkerhetstjeneste. Bakgrunnen synes særlig å være at det er liten grad av bevissthet i tjenesten omkring rammene i regelverket. Hva som kan anses som en sikkerhetstruende hendelse er avgjørende for vurderingen av om FOST har hjemmel til å iverksette undersøkelser av en sak, og det er derfor noe overraskende for utvalget at tjenesten ikke har et mer bevisst forhold til dette. FOSTs vurdering av hva som anses som en "sikkerhetssak" synes ikke å være i samsvar med regelverket, særlig i saken vedrørende

i. Etter utvalgets syn burde denne saken ha vært håndtert som en personellsikkerhetssak, og undersøkelsene burde ha vært overlatt til NSM som rette klareringsmyndighet.

Utvalget har også merket seg at FOST selv oppfatter at tjenesten har vide hjemler for innhenting av informasjon, og at dette medfører at informasjonsinnhentingene favner noe vidt. FOSTs manglende bevissthet på dette punktet har resultert i at tjenesten har behandlet sensitive opplysninger om en rekke personer som ikke har relevans for tjenestens ansvarsområde. Dette er trolig begrunnet i at tjenesten ikke har avgrenset undersøkelsene i tilstrekkelig grad i forhold til eget ansvarsområde, dvs personell i Forsvaret og militære anlegg. Etter utvalgets oppfatning viser gjennomgangen av sakene at det er liten grad av forståelse i tjenesten for at individet har et vern mot at offentlige myndigheter samler inn informasjon om dem uten særskilt hjemmel i lov.

FOST har også opplyst at enkelte av de tiltakene som ble iverksatt hadde et annet formål enn å undersøke en sikkerhetstruende hendelse. Dersom tjenesten gir støtte til andre offentlige myndigheter er det av vesentlig betydning at dette er koordinert med den aktuelle myndigheten. Av hensyn til kontrollen er det også viktig at det foretas en vurdering av lovligheten av samarbeidet.

På denne bakgrunn har utvalget funnet grunn til å påpeke at virksomheten i tjenesten ikke har en tilstrekkelig forankring i regelverket. FOST er pålagt ansvar for å undersøke sikkerhetstruende hendelser i eller rettet mot Forsvaret. Men selv om formålet med undersøkelsene er å beskytte Forsvaret mot truende virksomhet er det nødvendig å ha en bevissthet i forhold til legaliteten av virksomheten. Når undersøkelsene retter seg mot enkeltpersoner må hensynet til å beskytte Forsvaret veies opp mot enkeltindividets rettssikkerhet. At avveiningen mellom disse hensynene skal foretas, bør nedfelles i regelverket.

Utvalget mener derfor det bør foretas en gjennomgang og evaluering av virksomheten i tjenesten for å vurdere behovet for å regulere virksomheten i større grad. I den forbindelse bør det særlig ses hen til hvilke tiltak tjeneste kan benytte ved innhenting av informasjon samt hvorvidt tjenesten kan samarbeide med andre myndigheter, herunder både utenlandske og innenlandske myndigheter. Også tjenestens behandling av informasjon bør vurderes nærmere. Innhenting av informasjon om sikkerhetstruende hendelser innebærer at tjenesten behandler informasjon som kan ha en sensitiv karakter. Av hensyn til enkeltindividet er det følgelig viktig at det er fastsatt nærmere retningslinjer for behandling av opplysninger, herunder innsamling, systematisering, gjenfinning, videreformidling, sletting etc.

Utvalget er kjent med at Forsvarsdepartementet har varslet at den vil styrke kontrollen med FOST, og at tjenesten nå skal stå under direkte kontroll av departementet. Etter utvalgets syn bør det i den forbindelse foretas en nærmere vurdering av virksomhetens karakter og hjemmelsgrunnlaget for virksomheten, både når det gjelder undersøkelse av sikkerhetstruende hendelser, men også i forhold til virksomheten innen Computer Network Defense. Departementet bør også vurdere behovet for endringer i regelverket slik at det fremover ikke er tvil om FOSTs ansvarsområde og hvilke metoder for innhenting av informasjon tjenesten har hjemmel til å benytte. Slik klargjøring av FOSTs ansvarsområde og informasjonsinnhentingstiltak vil også bidra til at EOS-utvalgets kontroll med tjenesten kan bli mer målrettet og effektiv.